

Для багатьох із нас військові дії від «братнього» народу були неочікуваними. Військові вторгнення, як і мега-терористичні акти, мають впливи і часто тривають за межами безпосередніх зон зіткнення військових формувань. Це відчула особливо гостро і українська географічна спільнота. Тепер своєю згуртованістю і науковою діяльністю вона має можливість зробити внесок у покращення ситуації в державі.

Маючи впевненість щодо повернення тимчасово окупованих територій і усвідомлюючи їх руйнацію потрібно вже зараз опрацьовувати стратегічні плани подальшого розвитку Донецького регіону в цілому і кожного окремого поселення, з врахуванням стану застарілої промислової структури та тих екологічних проблем які значно загострилися під час військових дій. Опрацювання цих планів потребує спільного мислення і співпраці освітян, науковців, управлінців і представників бізнесу. Особлива увага має бути приділена сутності програм різних фахових дисциплін, виданню підручників, монографій, журналів та програм у ЗМІ.

О.В. Вдовиченко

*Херсонський державний університет,
elenavdovicenko55@gmail.com*

І.В. Охременко

*Херсонський державний університет,
i.v.okhremenko@ukr.net*

ЕКОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІЇ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Еколого-геоморфологічні процеси мають суттєвий вплив на функціонування господарського комплексу та життєдіяльність населення. Наразі вони значно активізовані внаслідок незбалансованої та безсистемної господарської діяльності. Не винятком є і Херсонська область, особливості природних умов та антропогенної складової якої визначають виникнення таких еколого-геоморфологічних процесів, як зсуви, абразія, просідання, підтоплення, ерозія.

Аналіз сучасного розвитку уявлень щодо вивчення взаємодії рельєфу і господарської діяльності є актуальним напрямком еколого-геоморфологічних досліджень, який сприяє вирішенню проблем екологічної безпеки. Ряд наукових робіт у даному напрямку [1-4 та ін.] показує відсутність чіткої загальноприйнятої методики розрахунку єдиного показника, який би дав різнобічну, обґрунтовану оцінку еколого-геоморфологічної ситуації. Також не визначено єдиний критерій, що характеризував би антропогенне навантаження на басейнові та адміністративно-територіальні системи, давав би експертну оцінку впливу антропогенних чинників на стан геоморфосистем. Уточнень і деталізацій потребують і прикладні аспекти.

Мета роботи – провести еколого-геоморфологічний аналіз території Херсонської області. Для її досягнення вирішено такі *завдання*: 1) прийнято теоретико-методичні засади, зокрема алгоритм регіональних еколого-геоморфологічних досліджень; 2) визначено природні та антропогенні чинники трансформації території Херсонської області; 3) проаналізовано Херсонську область з еколого-геоморфологічних позицій.

Об'єкт дослідження – Херсонська область як складова геоморфосфери. Предмет – результат взаємодії природних та антропогенних чинників, які визначають сучасну еколого-геоморфологічну ситуацію у межах Херсонської області.

У ході досліджень використовувалися такі методи, як аналіз літературних джерел, статистичні, польові, картографічні, історико-геоморфологічні.

У результаті проведених досліджень можна зробити такі висновки.

1. Еколого-геоморфологічний аналіз є одним із новітніх прикладних напрямів геоморфології. Методологічною його основою є системний підхід. При цьому розглядається коло завдань, пов'язаних насамперед з оцінкою еколого-геоморфологічної ситуації певної території як результатом взаємодії природних і антропогенних чинників.

2. Еколого-геоморфологічний аналіз території Херсонської області здійснюється нами в три етапи: перший етап – вивчення природних факторів формування еколого-геоморфологічної ситуації; другий етап – з'ясування антропогенних факторів формування еколого-геоморфологічної ситуації; третій етап – визначення несприятливих еколого-геоморфологічних процесів та превентивних заходів щодо їх усунення.

3. Еколого-геоморфологічна ситуація території Херсонської області визначається природними особливостями її території та специфікою природокористування. Природними факторами, що визначили ситуацію Херсонської області є: геологічні (значна доля потужних антропогенних та неогенових відкладів, наявність алювіально-делювіальних осадових порід, лесових формацій); геоморфологічні (денудаційно-аккумулятивна слабохвиляста рівнина, повністю розташована в межах найнижчого геоморфологічного рівня з домінуванням низовинних територій); кліматичні (помірний континентальний посушливий клімат); відкритість по відношенню до Чорного та Азовського морів; поверхневі і підземні води; едафічні (переважання чорноземів південних, темно-каштанових та галогенних ґрунтів).

Природні умови Херсонської області зумовили особливості природокористування. У межах області можна виділити такі основні види антропогенного впливу, як розорення, зрошування сільськогосподарських земель, спорудження водосховищ та зрошувальних каналів, видобуток корисних копалин, створення форм штучного рельєфу, вирубка лісів. Вони зумовили порушення природного ходу процесів у довкіллі та значно змінили режим сучасного геоморфогенезу у регіоні.

4. Проведений нами еколого-геоморфологічний аналіз території Херсонської області показав, що розвиток еколого-геоморфологічних процесів в Херсонській області зумовлює поліпричинність природного, техногенного та змішаного (техногенно-природного) характеру.

Серед сучасних негативних загроз в Херсонській області найістотніший вплив має розвиток підтоплення. Катастрофічна ситуація (підтоплено понад 50 % площі території) у Високопільському, Скадовському, Каланчацькому, Голопристанському районах. Підтоплення посилює інші деструктивні процеси, серед яких водно-ерозійні, зсувні, карстові, суфозійні, абразійні процеси і явища. Так, найбільша кількість зсувів спостерігається в Білозерському, Верхньорогачицькому, Великолепетиському та Нововоронцовському районах. Максимальний ступінь ураженості карстовими процесами відзначений у Бериславському, Білозерському районах. Абразії зазнає берегова смуга Чорного та Азовського морів, Каховського водосховища. Максимальне ураження території водною та вітровою ерозією у Бериславському, Горностаївському, Великоолександрівському, Олешківському районах. Просідання лесових ґрунтів характерне для більше половини площі Херсонської області. Це, насамперед, Бериславський, Генічеський, Каховський, Нижньосірогозький, Чаплинський райони.

5. Для вирішення задач, пов'язаних із передбаченням та запобіганням небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій, що викликані активізацією еколого-геоморфологічних явищ, необхідним є:

- 1) уточнення просторових меж поширення та ділянок їх активізації;
- 2) визначення головних чинників активізації;
- 3) визначення заходів та посилення стійкості території;
- 4) удосконалення системи моніторингу;
- 5) ведення моніторингу розвитку еколого-геоморфологічних процесів зі збільшенням пунктів спостережень, в першу чергу, в районах інтенсивної господарської діяльності.

Проведені нами дослідження є першим етапом оцінки еколого-геоморфологічної ситуації території Херсонської області.

Література:

1. Ковальчук І. Підходи до оцінки потенціалу природного і техногенного рельєфоутворення / І. Ковальчук. – Київ-Луцьк: Ред.- вид. "Вежа", 2000. – С. 39-43.
2. Охременко І.В. Геоморфологічні особливості Нововоронцовського району Херсонської області / І.В. Охременко, Н.І. Бабуцька // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення» (Херсон, 5-6 жовтня, 2017 р.). – Херсон: Гельветика, 2017. – С. 185-187.
3. Палієнко В.П. Сучасна динаміка рельєфу України / В.П. Палієнко, Б.О. Вахрушев та ін. – К.: Наукова думка, 2005. – 270 с.
4. Стецюк В.В. Екологічна геоморфологія України. Навчальний посібник / В.В. Стецюк, Г.І. Рудько Т.І. Ткаченко; [За г. редакцією В.В. Стецюка]. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 366 с.